

فصلنامه دانش انتظامی سمنان ، دوره هشتم ، شماره بیست و هفتم ، بهار ۱۳۹۷

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۱۲/۱۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۷/۰۳/۱۸

صفحات: ۷۷ - ۸۹

رابطه جمعیت با توسعه از منظر توسعه پایدار شهری

مطالعه موردی شهری استان سمنان

ابوالفضل طالب صفا*^۱

چکیده

روش تحقیق در این مقاله توصیفی - تحلیلی می باشد که نتایج آن نشان می دهد تفاوت فاحش شاخصهای آماری استان سمنان با دیگر استان های کشور بخصوص استان های همجوار شرایطی را بوجود آورد که در بسیاری از مباحث با یکدیگر در تضاد و تناقض هستند و بدون شک برنامه ریزی برای رشد و توسعه در شهرها و روستاهای استان سمنان با دیگر استان های کشور متفاوت بوده و نیاز به برنامه ریزی مخصوص به خود را دارد.

در بررسیهای میدانی و آماری انجام شده مشخص می شود بر خلاف استان های همجوار مثل تهران و مازندران و خراسان رضوی شهرها و روستاهای استان سمنان از کمبود جمعیت رنج می برند و بسیاری از مشکلات آنها با اضافه شدن جمعیت برطرف می شود. با این پیش فرض که می توانیم به گونه ای برنامه ریزی کنیم که استان سمنان به ارزانتترین استان از لحاظ مسکن در کشور تبدیل شود.

وسعت استان سمنان و کم بودن جمعیت آن و شرایط خاص اقلیمی، خشک و بی آب بودن بیشتر مناطق استان باعث شده بر خلاف استان های دیگر اغلب زمینها در اختیار دولت باشد و به همین دلیل برنامه ریزی برای اسکان جمعیت بیشتر در شهرها و روستاهای استان بسیار ساده و امکان پذیر می باشد.

واژگان کلیدی: استان سمنان - توزیع جمعیت - توزیع فضائی

۱- مقدمه:

انسان موجودی اجتماعی و آزاد است از گذشته های دور انسانها در مکانهایی از سرزمین سکنی گزیدند که زندگی آسانتر و آرامتری را تجربه کنند. استقرار جمعیت بیشتر در مناطق حاصلخیز و منابع آب دسترس و کنار رودخانه ها، برای کشاورزی و دامداری معمول بود. با انقلاب صنعتی و شهرنشینی و اقتصادهای نفتی این شرایط تغییر پیدا کرده و بسیاری از سکونتگاههای جدید با دلایل سیاسی و اقتصادی جدید ایجاد شده اند. برهم خوردن شرایط تولید سنتی به صنعتی و اقتصاد نفتی در کشور ما هم تأثیرات غیر قابل انکاری به وجود آورده پایتخت کشور وابسته به درآمدهای نفتی و سیاستهای خاص بیش از حد جمعیت را پذیرفته که منتهی به مشکلات لاینحلی از قبیل ترافیک و آلودگی هوا و آلودگی صوتی و هزینه های هنگفتی به کشور و حومه تحمیل کرده است. از سوی دیگر مردم طبیعتاً آزادانه برای کار و تحصیل و زندگی مرفه تر به مناطقی که امکانات بیشتری دارد مهاجرت می کنند. نه ممکن و نه منطقی است که از مهاجرت و جابجایی آنها جلوگیری شود. که یکی از راههای پیشرفت کشور همین جابجایی جمعیت و تغییراتی است که آنها با تغییر محل سکونت برای فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی به وجود می آورند. کم آبی، خشکسالی و مشکلات ناشی از آن و آب و هوای خاص سمنان باعث شده مردم آن از یکصد سال قبل برای کار و تحصیل و زندگی بهتر به شهرهای آبادتر مثل تهران شمال کشور و شهرهای بزرگ دیگر حتی بسیاری به اروپا و آمریکا مهاجرت کرده اند. تراکم کم جمعیت با همین مهاجرت ها باعث شده رشد جمعیت استان تا پنجاه سال گذشته بسیار کند و خیلی جاها منفی باشد. این شرایط باعث شده زندگی مردم ساکن در شهرها و روستاهای این استان از لحاظ کمیت و کیفیت دچار مشکلات متعددی شود و زندگی را مخصوصاً در شهرهای کم جمعیت تر دشوار نماید. حتی

در پنجاه سال گذشته بسیاری از روستاها خالی از سکنه شده و از رشد و شکوفایی فاصله گرفته اند: «جمعیت کم در مقایسه با وسعت زیاد استان سبب شده است تا استان سمنان در سال ۱۳۹۱ پایین ترین تراکم نسبی جمعیت را بین استان های کشور با ۶/۶ نفر در هر کیلومتر مربع دارا باشد» (دفتر برنامه ریزی و بودجه، گزارش اقتصادی اجتماعی استان سمنان، ۱۳۹۱ ص ۱۱)

در این مقاله با توجه به امکانات و شرایط موجود بر آنیم از مشکلات فرصتهایی بسازیم برای بالا بردن کیفیت زندگی مردم شهرها و روستاهای استان تا نه تنها ارزانترین استان مسکونی ایران باشیم بلکه به استان های دیگر و همجوار هم کمک کنیم تا اشتغال مناسب و قیمت ارزان مسکن و خدمات زندگی مردم دلیلی شود برای مهاجرت پذیری و بالاتر رفتن سطح زندگی در این استان.

۲- مبانی نظری تحقیق:

شاخصهای توسعه پایدار شهری: گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه اصول زیر را به عنوان ویژگیهای ضروری یک شهر پایدار عنوان می کند.

۱- افزایش فرصتهای اقتصادی و اجتماعی به گونه ای که ساکنان شهری را پوشش دهد.

۲- کاهش سهم انرژی در رشد شهری

۳- استفاده بهینه در مصرف آب، زمین و سایر منابعی که مورد نیاز چنین رشد شهری

است.

۴- کم کردن میزان تولید زباله و فاضلاب و بیشتر کردن بازیافت از پسماندها

۵- ایجاد سیستم های مدیریت با قدرت کارایی کافی جهت نیل به اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی

۶- سوق دادن فن آوریهای مورد استفاده در شهر به سمت اهداف توسعه پایدار
۷- تقویت توان مناطق مختلف شهرها در راستای جلوگیری یا پاسخ گویی به تهدیدات و اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی که در نتیجه عوامل طبیعی یا انسان به وجود می آیند. همچنین انعطاف پذیری و رویارویی با اختلالات غیر منتظره در سیستم شهری (در این ارتباط شهر پایدار شهری است که در آن بهبود در عدالت اجتماعی، تنوع و امکان زندگی با کیفیت مطلوب تحقق یابد (عزیزی، ۱۳۸۰ ص ۲۲)
تعاریف زیادی از توسعه پایدار وجود دارد اما در تعریف زیر ماهیت این واژه را بیشتر روشن می سازد.

۱- ارتقای کیفیت زندگی در ضمن در نظر گرفتن ظرفیت تحمل محیط زیست
۲- پاسخگویی به نیازهای نسل حاضر بدون اینکه توانایی و امکانات نسل های آینده برای تأمین نیازهایشان محدود شود (Willis, 2006)
اصطلاح «دموگرافی» به معنی جمعیت شناسی عبارت از مطالعه حجم، ترکیب، ساختمان رشد و توسعه جمعیت های انسانی است. به عبارت دیگر می توان جمعیت شناسی را مطالعه ساختمان و حرکات جمعیت های انسانی و روابط متقابلی که میان پدیده های جمعیتی و عوامل اقتصادی و اجتماعی و زیستی وجود دارد، و نامید.
«شهر خلاق یک مجتمع شهری را توصیف می کند که فعالیتهای فرهنگی، بخشهای مختلف آن یکی از مؤلفه های اقتصاد شهر و کارکرد اجتماعی آنرا تشکیل می دهد. چنین شهرهایی بر مبنای یک زیر ساخت فرهنگی و اجتماعی محکم بنا می شوند و به واسطه تسهیلات و امکانات فرهنگی ممتاز شان مرکز شغل اشتغال خلاق و سرمایه گذاری هارا به سمت خود جلب می کنند».

با این تعاریف شهر پایدار فقط شهر تمیز نیست بلکه شهری است که ساکنین آن درآمد متناسب دارند مسکن مناسب دارند و شهر سرزنده و فعال باشد و احساس شادمانی در مردم آن شهر وجود داشته باشد.

۳- مواد و روشها

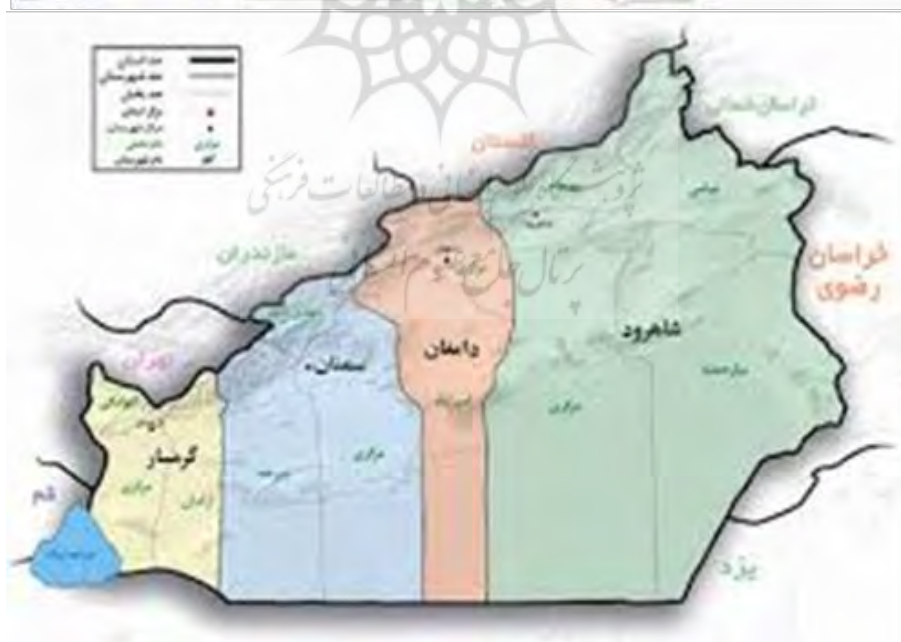
۳-۱- موقعیت منطقه مورد مطالعه

در استان سمنان بیست شهر طبق جدول ارائه شده توسط مرکز آمار ایران وجود دارد که جمعیت را طبق آمار سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ مورد مطالعه قرار می دهیم.

جمعیت شهرهای استان به تفکیک شهرستان

شهرستان	شهر	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
ارادان	ارادان	۴۲۹۵	۴۹۶۸	۵۶۲۶
	کهن اباد	۱۷۳۹	۱۶۳۰	۱۵۰۹
دامغان	امیریه	۱۷۱۰	۱۷۷۳	۲۴۰۲
	دامغان	۴۹۲۰۴	۵۹۳۰۰	۵۸۷۷۰
	دیپاج	۳۳۸۵	۲۵۱۲	۳۷۷۶
سمنان	کلاته	۲۷۰۳	۲۸۲۶	۳۱۴۶
	سرخره	۷۶۱۷	۹۰۹۲	۹۷۱۱
شاهرود	سمنان	۹۱۰۴۵	۱۲۶۷۸۰	۱۵۳۶۸۰
	بسطام	۶۹۹۴	۷۷۲۴	۷۷۱۲
	بیارجمند	۲۶۲۶	۲۵۰۴	۲۴۴۱
	رودیان	۳۴۱۸	۳۲۹۵	۳۲۶۶
	شاهرود	۱۰۴۷۶۵	۱۳۲۳۷۹	۱۴۰۴۷۴
	کلاته خیج	۵۵۵۲	۵۳۳۸	۵۰۵۷
	مجن	۶۲۴۷	۵۵۲۸	۵۴۵۶
گرمسار	ایوانکی	۸۴۹۲	۱۰۳۹۶	۱۱۹۹۵
	گرمسار	۲۹۷۰۶	۳۹۵۲۳	۴۰۹۸۵
مهدیشهر	درجزین	۱۳۳۹	۴۳۷۰	۴۹۶۴
	شهمیرزاد	۵۴۷۸	۷۳۸۲	۸۸۸۲
	مهدیشهر	۱۶۴۵۳	۲۱۰۰۶	۱۹۸۵۴

۴۵۶۲	۴۳۵۴	۳۹۸۱	میامی	میامی
۴۹۴۲۶۶	۴۵۲۶۸۰	۳۵۶۷۴۹	جمع	

۳-۲- روش تحقیق توصیفی تحلیلی بر پایه

- الف- گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه ای
- ب- مراجعه حضوری و میدانی به سازمانها و ادارات
- ج- تحلیل و پردازش بر پایه توزیع جمعیت و وضعیت اقتصادی اجتماعی استان سمنان

۴- تجزیه و تحلیل:

با بررسی دقیق جدول تغییرات جمعیت استان سمنان نکات قابل توجه به دست می آید که شامل موارد زیر است:

الف- طبق این جدول همه شهرهای استان بدون استثناء زیر دویست هزار نفر جمعیت دارند. به عبارتی حتی پرجمعیت ترین شهرهای استان که سمنان و شاهرود هستند جمعیت ساکن در آنها به دویست هزار نفر می رسد.

ب- شش شهر از بیست شهر در بازه زمانی سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۰ با رشد منفی جمعیت روبرو بوده اند.

ج- در بازه زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ هشت شهر از بیست شهر استان با رشد منفی جمعیت روبرو بوده اند.

د- تا سال ۱۳۹۰ که این جدول جمعیت آنرا با آمار بیان کرده پانزده شهر از مجموع بیست شهر موجود در استان زیر ده هزار نفر جمعیت ساکن دارند.

ه- تا سال ۱۳۹۰ هفده شهر استان زیر پنجاه هزار نفر جمعیت دارند.

و- با توجه به حجم این مقاله فقط شهرهای استان مورد تحلیل قرار گرفته که نیاز به بررسی ویژه و جداگانه در مورد روستاهای استان ضرورت دارد.

با توجه به وسعت بسیار زیاد استان سمنان و فاصله زیاد شهرهای آن با یکدیگر و با شهرهای بزرگتر توضیح این نکته توضیح واضحی است که شهرهای با جمعیت زیر ده هزار نفر و بیست هزار نفر دچار نوعی رکود و سکون و عدم دسترسی به امکانات خدماتی بخش خصوصی و دولتی می باشند. برای مثال حضور و سکونت پزشک و پرستار و روانشناس در این شهرها مقرون به صرفه اقتصادی نیست. و مردم این شهرها باید برای دریافت خدمات بهداشتی به شهرهای بزرگ دیگر مراجعه نمایند. بدیهی است مسائل کم اهمیت در شهرهای بزرگ تبدیل به مشکل برای مردم این شهرها می شود. بخش خصوصی برای احداث داروخانه شبانه روزی در این شهرها به دلیل عدم صرفه اقتصادی رغبتی نشان نمی دهد پس برای تهیه داروهای ساده و معمولی در طول شب و یا روزهای تعطیل دچار هزینه و ناراحتی بسیاری می شوند. به همین شکل در تمام بخشهای خدماتی خصوصی نظیر تعمیرگاه خودرو نمایندگی خودرو و همه فعالیت های اقتصادی دچار معضل می شوند به عبارت بهتر در بخش دولتی هم دچار نوعی سکون و رکود و مخارج سنگین برای ارائه خدمات خود به مردم می شوند. به این تحلیل اضافه کنید مهاجرت جوانان این شهرها برای سکونت به شهرهای بزرگ و شهرهای دیگر استان چه آسیبهای اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی برای شهر مهاجرپذیر، افراد مهاجر خانواده مهاجر فرست و البته شهری که جوانان خود را از دست می دهد و تبدیل به شهر خالی از سکنه یا محل اسکان افراد مسن و غیر فعال می شود که بحران را بیشتر و زندگی در این مراکز را سخت تر می کند. توسعه پایدار برای این شهرها مفهومی ندارد امکانات موجود دولتی فوق العاده در آنها بلااستفاده مانده و هزینه های سنگین جاده آسفالته، آب، برق، گاز، تلفن، مدارس، مساجد، اماکن مذهبی. خدمات دولتی، شهرداری ها بلاتکلیف مانده و شهر حالت بی استفاده پیدا می کند. در این مقاله نمی خواهم بیش از این به مشکلات این شهرها پردازم. فقط در حد روشن شدن بحث می خواهم دو نمونه و الگوی مناسب از شهرهای استان که مطابق جدول موجود توانسته اند با کمترین هزینه دولتی بیشتری کارایی و افزایش جمعیت مفید و بالطبع افزایش خدمات بخش خصوصی و دولتی و اشتغال و امکانات را برای ساکنین خود به ارمغان بیاورند مورد بررسی قرار دهم.

درجزین:

در همین جدول که درجزین از شهرستان مهدیشهر در سال ۱۳۷۵ با ۱۳۳۹ نفر جمعیت به یکباره در سال ۱۳۸۵ به ۴۳۷۰ نفر می رسد و بعد دوباره رشد جمعیت آن کند شده و به ۴۹۶۴ نفر در سال ۱۳۹۰ می رسد. این رشد مثبت جمعیت درست در زمانیکه هشت شهر در استان رشد منفی جمعیت و بالطبع رشد منفی امکانات و اشتغال و خدمات را تجربه می کنند نشان می دهد چگونه روستای نیمه متروک درجزین با مدارس نیمه تعطیل و در حال تخلیه تبدیل به شهری پویا و فعال و بازگشت به تولیدات کشاورزی، باغبانی و دامداری شده است. انار درجزین آنرا به شهرت رسانده بود ولی وقتی در حال کم شدن جمعیت ساکن و مهاجرت اهالی این روستا به سمنان و مهدیشهر شده بود باغها اکثرا به حال خود رها شده و از تولیدات آن به دلیل عدم صرفه اقتصادی و نبود روحیه کار در آنها کاسته شده بود.

با مطالعه میدانی متوجه می شویم در زمینهای تپه ای روستا از طرف مسکن و شهرسازی زمینهای ویلایی به مردم جهت خانه های مسکونی واگذار شد حدود بیست سال قبل بعد از واگذاری این زمینها به صورت دولتی به افراد متقاضی و شروع به ساختن آنها روستا به یکباره زنده شده و تبدیل به محل اشتغال قشر زیادی افراد می شود. سکونت مردم در این خانه ها رونق بیشتری دارد و باعث افزایش جمعیت شد. بعد از آن متأسفانه با توقف در واگذاری زمینهای مسکونی از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ فقط ششصد نفر به این جمعیت اضافه شد و روند رو به رشد آن کند شد. در صورتیکه در همین بازه زمانی پنج ساله شهر سرخه هم افزایش ششصد نفری را در جمعیت تجربه می کند. این موضوع نشان می دهد با واگذاری زمینهای بلااستفاده اطراف روستاهای خوش آب و هوای درجزین و سکونت مردم در آن چه تغییرات مهمی در توسعه این روستا به شهر و بعد توسعه پایدار آن و اشتغال و افزایش کیفیت زندگی در آن به وجود آمده است. حالا در نظر بگیریم با واگذاری یکهزار قطعه زمین مسکونی و یک هزار قطعه زمین تجاری خدماتی و تولیدی در کنار این روستا چقدر امکان تبدیل این شهر کوچک به شهری بزرگ تر با حداقل ده هزار نفر جمعیت و رسیدن به محدوده شهری خلاق و توسعه یافته تر نزدیک می شویم. از نظر اقتصادی با ضرب و تقسیم ساده زیر که اگر هر قطعه زمین در این شهری سرمایه ای بیست میلیون تومانی را برای شهر

بیاورد (گردش اقتصادی معادل $(= 20/000/000 \times 2000)$) چهل میلیارد تومان را به ارمغان می آورد مطمئناً این مبلغ به مرور زمان وارد این شهر شده و باعث ثبات و رشد همراه با یک فرایند در آنجا می شود.

در بخش بعدی شهر سمنان و شاهرود در مقایسه و علت افزایش جمعیت شهر سمنان را بررسی می کنیم.

در بین سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ شهر شاهرود از ۱۳۲۳۷۹ نفر به جمعیت ۱۴۰۴۷۴ نفر رسیده که رشد هشت هزار نفری را دارد ولی شهر سمنان از ۱۲۶۷۸۰ نفر به ۱۵۳۶۸۰ نفر افزایش پیدا کرده که رشد جمعیتی در حدود بیست و هفت هزار نفری را پیدا نموده و هم از نظر جمعیت از شاهرود بیشتر شده است. نکته جالب اینکه با این رشد بیش از سه برابری جمعیت نسبت به شاهرود قیمت مسکن و آپارتمان در سمنان نسبت به شاهرود رشد کمتری داشته و به عبارت دیگر جمعیت شهر شاهرود کمتر از سمنان است ولی قیمتها رشد بیشتری را داشته است. دلایل این رشد جمعیت در شهر سمنان بدون شک به مسکن مهر و ساخت بیش از دو برابر واحدهای درخواستی بر می گردد. مهاجرت مردم برای اشتغال و بعد سکونت در سمنان در این چند سال باعث رونق اقتصادی رشد خدمات شهری افزایش روحیه زندگی در مردم و تحرک بیشتر در این شهرها شده است.

دو مورد شهرهای درج‌زین و سمنان نشان می دهد واگذاری زمینهای مسکونی به تنهایی باعث شده شهرها به رشد مطلوب جمعیت و اشتغال رسیده و منابع جدید مالی برای ارتقای سطح زندگی در آنها پیدا شود. امکان الگوبرداری از این دو شهر برای مابقی شهرها و تبدیل دو شهر سمنان و شاهرود به شهرهای برای سکونت بیش از پانصد هزار نفر با قیمت مسکن ارزان و اشتغال ناشی از آن از مهاجرت معکوس به شهرهای استان سمنان نوید می دهد.

۵- نتیجه گیری و پیشنهادات

نتایج تحقیق بدنبال توزیع متعادل جمعیت در پهنه فضای جغرافیایی استان سمنان می باشد که برای این مهم راهکارهای کمی و کیفی مد نظر است.

الف: نتیجه اینکه تراکم کم جمعیت در این استان باعث می شود هدف رسانی به مردم دچار مشکل شود و زندگی در این استان سخت شده است.

ب- با اضافه کردن جمعیت شهرهای استان رونق اقتصادی و خدمات اجتماعی رشد می کند.

ج- با نگاه به دو شهر درجزین و سمنان متوجه می شویم واگذاری زمین مسکونی به مردم باعث افزایش جمعیت آنها شده است.

د- پیشنهاد می کنم صنعت اول استان صنعت مسکن و ساختمان قرار داده شود.

ح- می شود برنامه ریزی بیست ساله برای توسعه شهرهای استان با محوریت افزایش مهاجرت به آنها برای اسکان و اشتغال ایجاد نمود.

و- سمنان می تواند ارزانهترین سکونتگاه در کشور عزیزمان ایران باشد.

ز- واگذاری زمینهای مسکونی ویلایی در ابعاد کوچک باعث حضور افراد فقیر و کم درآمد می شود.

پیشنهاد می شود در همه شهرهای استان بخصوص شهرهای کوچک زمینهای مسکونی و خدماتی با مترهای بزرگ واگذار شود تا ثروتمندان، تجار، پزشکان و مهندسين هم نسبت به خرید و ساخت واحدهای مسکونی تمایل پیدا کنند. حتی تا دو هزار و سه هزار متر که با توجه به خشکسالی استان چند درخت در حیاط هر خانه کاشته شود.

ه- اصل ۱۰۲ قانون اساسی، شورای عالی استان ها حق دارد در حدود وظایف خود، طرح هایی تهیه و مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی پیشنهاد کند. این طرح ها باید در مجلس مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- (۱) مرکز آمار ایران
 - (۲) سالنامه آماری استان سمنان ۱۳۹۲
 - (۳) گزارش اقتصادی اجتماعی استان سمنان ۱۳۹۱ ص ۱۱
 - (۴) عزیزی، محمد مهدی ۱۳۸۰، توسعه شهری پایدار، برداشت تحلیلی از دیدگاههای جهانی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی، سال یازدهم، شماره ۳۳، پاییز و زمستان
 - (۵) مدیریت شهری پایدار با رویکرد شهر خلاق، رضا کانونی و مرتضی حیدری سیاست توسعه ابنیه همت.
- 6) WILLIS , Michael , 2006 , sustainability the Issue of our Age , And a concern for Local grerment , Public Management , No 88, P-P , 8-12

The relationship between population and development from the perspective of sustainable urban development

A Case Study of Semnan Province

Abolfazl Taleb Safa^{*}

Received: 2018/03/09

Accepted: 2018/06/08

Abstract

The research method in this article is descriptive-analytical. The results of this study show that the significant difference between statistical indicators of Semnan province and other provinces of the country, especially neighboring provinces, has created conditions that contradict and contradict in many of the issues. Planning for growth and development in the cities and villages of Semnan province is different from other provinces of the country and needs its own planning.

In the field and statistical surveys, it is clear that in spite of neighboring provinces such as Tehran, Mazandaran and Khorasan Razavi, the cities and villages of Semnan province suffer from a shortage of population and many of their problems are being corrected by adding the population. With the assumption that we can plan in such a way that the province of Semnan becomes the cheapest province in terms of housing in the country. The extent of the Semnan province and its low population and climatic, dry and humid conditions in most parts of the province have led, unlike other provinces, most of the land to the state, and therefore planning to settle more population in the cities and villages of the province is very Simple and feasible.

Key words: Semnan Province - Population Distribution - Space Distribution.

*- Graduate Student of Criminal Law Islamic Azad University Semnan Branch